

MAGYAR IRODALMI ÉS NYELVÉSZETI SZIGORLAT

Nyelvészeti rész

A 2016-tól tanulmányaikat az osztatlan tanárképzésben megkezdők számára.

A szigorlatot ajánlott a 8. félév végén letenni.

(2018. október 5.)

I. Hangtan

Tételek:

- 1. A magyar magánhangzó- és mássalhangzó-rendszer az oktatásban és a fonológiában.** A fonémarendszer tagjai. Disztinktív és nem disztinktív magánhangzó- és mássalhangzó-tulajdonságok. A fonémák fonetikai és fonológiai jellemzői.
- 2. A zöngéesség–zöngétlenség a magyarban.** Zöngés és zöngétlen hangok képzése. Zöngéesség–zöngétlenség a magyar magánhangzó- és mássalhangzórendszerben. Zengőhangok és zörejh hangok. Zöngéességet érintő hasonulások a magyarban.
- 3. Az időtartam a magyarban.** Rövid és hosszú fonémák és hangok; az időtartam a magánhangzó- és mássalhangzó-rendszerben. Időtartamot érintő jelenségek: rövid-hosszú magánhangzó-váltakozások, gemináció és degemináció, pótlónyúlások.
- 4. A magyar magánhangzó-harmónia.** Elölségi és kerekégi harmónia. Semlegesség, átlátszóság és antiharmónia. A kötőhangzók és a harmónia.
- 5. Asszimilációs jelenségek a magyarban.** Zöngéességet, képzési helyet érintő és teljes hasonulások.

Szakirodalom:

- Forró Orsolya 2018. *A magyar hangtan alapjai*. Egyetemi jegyzet. PPKE BTK. Piliscsaba.
- Kiefer Ferenc (szerk.) 1994. *Strukturális magyar nyelvtan. II. Fonológia*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Siptár Péter 2006. Hangtan. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *A magyar nyelv*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 28–53.

II. Szófajtan – alaktan

Tételek:

- 6. A szó fogalma. A szóképzés. Szóalkotási módok.**
- 7. A szófaji felosztás szempontjai, problémái. A magyar nyelv szófaji rendszere.**
- 8. Az egyes szófajok részletes bemutatása.**
- 9. Az alaktan tárgya és kategóriái. Az alternáció fogalma. Tő- és toldaléktípusok.**

10. A toldalékmorfémák osztályozása: jel, rag, képző – derivációs és inflexiós toldalékok.

Szakirodalom:

- Keszler Borbála (szerk.) 2000. *Magyar grammatika*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- Cser András 2017. *Morfológia*. Egyetemi jegyzet. PPKE BTK. Budapest – Piliscsaba.
- Kenesei István 2006. Szófajok. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *A magyar nyelv*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 80–109.
- Kiefer Ferenc 2003. Alaktan. In: É. Kiss Katalin – Kiefer Ferenc – Siptár Péter: *Új magyar nyelvtan*. Osiris. Budapest. 187–289.

III. Mondattan

Tételek:

- 11. Szószerkezetek: típusok és problémák.**
- 12. Alárendelés, mellérendelés, hozzárendelés.**
- 13. A mondat fogalma, a mondatok osztályozása és a mondatfajták.**
- 14. A strukturális-generatív mondattani modell alapelvei, a magyar mondatok topik-predikátum tagolása.**
- 15. A fókusz funkciója és mondatszerkezeti helye a magyarban.**

Szakirodalom:

- Keszler Borbála (szerk.) 2000. *Magyar grammatika*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- Laczkó Krisztina 2001. Az alany és az állítmány viszonya: hozzárendelés vagy alárendelés? *Magyar Nyelvőr* 125: 407–418.
- É. Kiss Katalin 2004. Eseményszerkezet és topik–predikátum tagolás a magyar mondatban. *Nyelvtudományi Közlemények* 101: 160–172.
- É. Kiss Katalin – Kiefer Ferenc – Siptár Péter 2003. *Új magyar nyelvtan*. Osiris. Budapest.

IV. Jelentésstan – pragmatika

Tételek:

- 16. A jelentésstan a tudományok rendszerében. A jelentésstan története, irányzatok.**
- 17. A jelentés fogalma (Károly Sándor szerint). Jelentéstípusok (jelentésrétegek).**
- 18. A morfémák jelentéstani vizsgálata (hangalak és jelentés viszonya).**

19. **Mondat és megnyilatkozás, konvencionális (szemantikai) jelentés és kommunikációs (pragmatikai) jelentés. Az előfeltevés fogalma és fajtái.**
20. **A nyelvhasználat mint cselekvés (a beszédaktus-elmélet).**
21. **Társalgási elvek, maximák és implikaturák (Grice, Leech).**

Szakirodalom:

- Pethő József é. n. *Jelentéstan. Tankönyv a BA-képzés számára.* Bölcsész Konzorcium. http://mnyelv.szte.hu/Nyelveszeti_linkek_files/Petho_Jelentestan.pdf
- Károly Sándor 1970. *Általános és magyar jelentéstan.* Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Austin, John L. 1962/1990. *Tetten ért szavak.* Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Grice, H. Paul 1989/2011. Társalgás és logika. In: Uő: *Tanulmányok a szavak életéről.* Gondolat. Budapest. 27–42.
- Kiefer Ferenc 2007. *Jelentéselmélet.* Corvina. Budapest. file:///C:/Users/Orsi/Downloads/2011_0001_656_jelenteselmelet.pdf
- Kövecses Zoltán – Benczes Réka 2010. *Kognitív nyelvészet.* Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Nemesi Attila László 2016. *Nyelv, nyelvhasználat, kommunikáció.* Loisir. Budapest.
- Szili Katalin 2004. *Tetté vált szavak. A beszédaktusok elmélete és gyakorlata.* Tinta. Budapest.
- Tátrai Szilárd 2011. *Bevezetés a pragmatikába.* Tinta. Budapest.

V. Nyelvtörténet

Tételek és szakirodalom:

22. **A nyelvtörténet általános kérdései.** A szinkronia és a diakronia viszonya. Tendenciaszerű és analógiás változások. A nyelvtörténet forrásai és felhasználásuk módszere.
 - Cser András 2000. *A történeti nyelvészet alapvonalai.* PPKE BTK. Piliscsaba.
 - É. Kiss Katalin 2012. Bevezetés. In: Gerstner Károly (szerk.): *Fejezetek a magyar nyelv történetéből.* Kari jegyzet. PPKE BTK. Piliscsaba. 8–13. https://btk.ppke.hu/uploads/articles/4090/file/gerstner_karoly-fejezetek_a_magyar_nyelv_tortenetebol.pdf
 - Kiss Jenő 2018. A nyelvi változás. In: Kiss Jenő–Pusztai Ferenc (szerk.): *A magyar nyelvtörténet kézikönyve.* Tinta Könyvkiadó. Budapest. 20–40.
 - Benkő Loránd 1967 (és további kiadások). A magyar nyelvtörténet forrásai és felhasználásuk módszere. In: Bárczi Géza–Benkő Loránd–Berrár Jolán: *A magyar nyelv története.* Tankönyvkiadó. Budapest. 23–30., 81–93.
23. **A magyar írásbeliség és a nyelvi egységesülés története.** A nyelvemlékek típusai és nyelvi sajátosságai. A magyar hangjelölés és helyesírás általános fejlődése. A magyar nyelvtörténet korszakai; az egyes korszakok főbb nyelvi változásai. A nyelvváltozatok története.

- Dömötör Adrienne 2006. Régi magyar nyelvemlékek. Akadémiai Kiadó. Budapest.
 - Hegedűs Attila 2012. A változatok története. In: Gerstner Károly (szerk.): *Fejezetek a magyar nyelvtörténetéből*. Kari jegyzet. PPKE BTK. Piliscsaba. 138–153. https://btk.ppke.hu/uploads/articles/4090/file/gerstner_karoly-fejezetek_a_magyar_nyelv_tortenetebol.pdf
 - Kiss Jenő 2018. A magyar nyelvtörténet korszakolása és korszakai. In: Kiss Jenő–Pusztai Ferenc (szerk.): *A magyar nyelvtörténet kézikönyve*. Tinta Könyvkiadó. Budapest. 43–47.
 - Terbe Erika 2018: A nyelvemlékek. In: Kiss Jenő–Pusztai Ferenc (szerk.): *A magyar nyelvtörténet kézikönyve*. Tinta Könyvkiadó. Budapest. 52–82.
 - Korompay Klára 2018. Helyesírás-történet. In: Kiss Jenő–Pusztai Ferenc (szerk.): *A magyar nyelvtörténet kézikönyve*. Tinta Könyvkiadó. Budapest. 83–98.
- 24. Hangváltozások az ősmagyar kortól máig.** Az ősmagyar kor mássalhangzó- és magánhangzó-változásai. Az ómagyar kor mássalhangzó-változásai. Az ómagyar kor magánhangzó-változásai. Hangváltozások a középmagyar kortól kezdve napjainkig.
- Abaffy Erzsébet 2003. Hangtörténet. In: Kiss Jenő–Pusztai Ferenc (szerk.): *Magyar nyelvtörténet*. Osiris Kiadó. Budapest. 106–118, 301–351, 596–609, 710–718, 789–799.
 - Gerstner Károly 2012. Hangtörténet. In: Uő: (szerk.): *Fejezetek a magyar nyelv történetéből*. Kari jegyzet. PPKE BTK. Piliscsaba. 18–46. https://btk.ppke.hu/uploads/articles/4090/file/gerstner_karoly-fejezetek_a_magyar_nyelv_tortenetebol.pdf
- 25. A szóelemek és szófajok története.** A szóalakok elemezhetősége, a szóelemek és a szóalakok változásai. A szótövek hangtani-alaktani változása. A toldalékok története. Az alapszófajok (fogalomjelölők) és a névmások rendszere és története, a névmások. Az indulatszók, az igenevek, a határozószók, a névutók és igekötők, a névelők, a kötőszók és módosítószók története.
- Hegedűs Attila 2012. A morfémák története. In: Gerstner Károly (szerk.): *Fejezetek a magyar nyelv történetéből*. Kari jegyzet. PPKE BTK. Piliscsaba. 47–70. https://btk.ppke.hu/uploads/articles/4090/file/gerstner_karoly-fejezetek_a_magyar_nyelv_tortenetebol.pdf
 - Hegedűs Attila–D. Máta Mária 2018. Szófajttörténet. In: Kiss Jenő–Pusztai Ferenc (szerk.): *A magyar nyelvtörténet kézikönyve*. Tinta Könyvkiadó. Budapest. 154–167.
 - Sárosi Zsófia 2018. Morfématörténet. In: Kiss Jenő–Pusztai Ferenc (szerk.): *A magyar nyelvtörténet kézikönyve*. Tinta Könyvkiadó. Budapest. 129–153.
- 26. A magyar szókészlet eredetbeli rétegződése.** Az alapnyelvi örökség. Az idegen eredetű szókészlet: jövevény-, nemzetközi és vándorszavak. A belső keletkezésű szavak: szóteremtés, szóképzés, összetétel; a tükörszavak. A nyelvújítás. A magyar tulajdonnevek története. A szavak jelentéstörténete, a jelentésváltozások.
- Dömötör Adrienne 2006. A nyelvújítás. In: Kiefer Ferenc (főszerk.): *A magyar nyelv*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 385–400.
 - Gerstner Károly 2012. Szókészlettörténet. In: Uő (szerk.): *Fejezetek a magyar nyelv történetéből*. Kari jegyzet. PPKE BTK. Piliscsaba. 103–126. https://btk.ppke.hu/uploads/articles/4090/file/gerstner_karoly-fejezetek_a_magyar_nyelv_tortenetebol.pdf
 - Hegedűs Attila 2012. A jelentések története. In: Gerstner Károly (szerk.): *Fejezetek a magyar nyelv történetéből*. Kari jegyzet. PPKE BTK. Piliscsaba. 127–137.

https://btk.ppke.hu/uploads/articles/4090/file/gerstner_karoly-fejezetek_a_magyar_nyelv_tortenetebol.pdf

- Slíz Mariann 2018: Tulajdonnév-történet. In: Kiss Jenő–Pusztai Ferenc (szerk.): *A magyar nyelvtörténet kézikönyve*. Tinta Könyvkiadó. Budapest. 284–307.

VI. Stilisztika

Tételek:

27. **A stilisztikai kutatások tárgykörei és vizsgálati módszerei. Stíluseszközök és stílusérték.**
28. **A képszerűség stíluseszközei (szóképek).**
29. **Stílusalakzatok.** Adjekció, detrakció, transzmutáció.
30. **Stílusrétegek.** A funkcionális nyelvváltozatok stiláris kifejezőeszközei.
31. **A stílustörténet fő irányainak jellegzetességei (példákkal!).**

Szakirodalom:

- Szikszainé Nagy Irma 2007. *Magyar stilisztika*. Osiris Kiadó. Budapest.
- Tolcsvai Nagy Gábor 1996. *A magyar nyelv stilisztikája*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- Szabó Zoltán 1998. *A magyar szépírói stílus történetének fő irányai*. Corvina Könyvkiadó. Budapest.

VII. Szövegtan

Tételek:

32. **A szövegkutatás alapkérdései. A szövegszerűség ismérvei.**
33. **Szövegsemantika és szövegszintaxis.**
34. **A szöveg pragmatikai természete. Forгатókönyv- és keretelméletek.**
35. **Szövegtípusok. Intertextualitás.**
36. **A szövegalkotás és -befogadás tényezői és folyamata.**

Szakirodalom:

- Szikszainé Nagy Irma 1999. *Leíró magyar szövegtan*. Osiris. Budapest.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2001. *A magyar nyelv szövegtana*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- Síklaki István 1987. Narratívika. In: Kanyó Zoltán – Síklaki István (szerk.): *Tanulmányok az irodalomtudomány köréből*. Tankönyvkiadó. Budapest. 283–428.

VIII. Nyelv és társadalom

Tételek és szakirodalom:

37. A társadalom szerkezete, a mobilizáció, társadalmi csoportok. Társas interakció és mindennapi élet, a verbális kommunikáció.

- Andorka Rudolf 2006. *Bevezetés a szociológiába*. Osiris. Budapest.

38. A kultúra. A nemzeti kultúrák dimenziói a társadalmi egyenlőtlenség, az egyén és a csoport, nemek és nemi szerepek, a bizonytalanság és kerülése, továbbá a rövid és a hosszú távú orientáció szempontjából. A kultúra és a nyelv kialakulása az emberi evolúcióban; információs társadalom és nemzeti kultúra, a mai magyar köznyelv dinamikus szinkroniája.

- Hofstede, Gert 2008. *Kultúrák és szervezetek*. VHE Kft. Pécs.
- Csányi Vilmos 1998. A kultúra és a nyelv kialakulása az emberi evolúcióban: egy etológiai rekonstrukció. In: Pléh Csaba – Györi Miklós (szerk): *A kognitív szemlélet és a nyelv kutatása*. Pólya Kiadó. Budapest. 165–176.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2004. *Alkotás és befogadás a magyar nyelv 18. század utáni történetében*. Áron Kiadó. Budapest.

39. Nyelv, változat, dialektus, kód. A nyelv változatosságának rendszerezési problémái, a nyelv(használat) függőleges és vízszintes tagolása.

- Wardhaugh, Ronald 1995. *Szociolingvisztika*. Osiris. Budapest. 78–101.
- Kiss Jenő 1995. *Társadalom és nyelvhasználat*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.

40. A nyelvi relativizmus (erős és gyenge változata).

- Wardhaugh, Ronald 1995. *Szociolingvisztika*. Osiris. Budapest. 192–213.
- Banczerowski Janusz 2006. A világ nyelvi, tudományos és kultúrképe mint a második valóság komponensei. *Magyar Nyelvőr* 130/2: 187–97.
<http://nyelvor.c3.hu/period/1302/130204.pdf>
- Péntek János 1988. Nyelvi relativizmus In: *Uő: Teremtő nyelv*. Kriterion. Bukarest.
<http://www.nyeomszsz.org/orszavak/pdf/nyrelativizmus.pdf>

41. Szociolingvisztikai alapfogalmak. A nyelvi változatosság, diglosszia, a nyelvi hátrányos helyzet, szinkronia és diakronia egysége, a nyelvi változás.

- Labov, William 1988. A nyelvi változás és változatok. Egy kutatási program terepmunka-módszerei. *Szociológiai Figyelő* 1988/4: 22–48.
- Sándor Klára 2000. Szociolingvisztikai alapismeretek. In: Uő (szerk.): *Nyelv és hatalom, nyelvi jogok és oktatás*. „Apáczai Csere János” Pedagógusok Háza Kiadója. Csíkszereda. 9–58.
- Trudgill, Peter 1997. *Bevezetés a nyelv és társadalom tanulmányozásába*. JGYTF Kiadó. Szeged.

42. A lingua franca kérdése, pidgin és kreol változatok.

- Wardhaugh, Ronald 1995. *Szociolingvisztika*. Osiris. Budapest. 53–77.
- Trudgill, Peter 1997. *Bevezetés a nyelv és társadalom tanulmányozásába*. JGYTF Kiadó. Szeged.

43. Nyelvi szocializáció és hátrányos helyzet.

- Réger Zita 1990. *Utak a nyelvhez*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Wardhaugh, Ronald 1995. *Szociolingvisztika*. Osiris. Budapest. 294–310.
- Nádasy Ádám 2003. Engedjétek hozzám a bunkókat. In: Uő: *Ízlések és szabályok. Írások nyelvről, nyelvészetről 1990–2002*. Magvető. Budapest. 175–177.
http://seas3.elte.hu/delg/publications/modern_talking/bunko.html

44. A standardizáció a magyar nyelv történetében, különös tekintettel a 20. század második felére.

- Hegedűs Attila 2013. A változatok története. In: Gerstner Károly (szerk.) *Kis magyar nyelvtörténet*. Egyetemi jegyzet. PPKE BTK. Piliscsaba. 138–153.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2004. *Alkotás és befogadás a magyar nyelv 18. század utáni történetében*. Áron Kiadó. Budapest.

45. Szleng és sztenderd viszonya. A szleng szerepe a mai magyar nyelvhasználatban.

- Jelisztratov, Vlagyimir 1998. *Szleng és kultúra*. Kossuth Egyetemi Kiadó. Debrecen.
- Kis Tamás: Alapismeretek a szlengről. <http://mnytud.arts.unideb.hu/szleng/szleng.php>
- Nemesi Attila 2007. Nyelvi minták és viselkedésbeli hátterük a kereskedelmi televíziók magyar gyártású szappanoperáiban. In: H. Varga Gyula (szerk.): *Kommunikáció és szövegkutatás*. EKF Líceum Kiadó. Eger. 144–149.

46. Nyelvhasználat és nyelvhelyesség.

- Wacha Imre 1996. Korunk kommunikációs gondjairól – gátlásairól és gátlástalanságairól. *Magyar Nyelvőr* 120: 152–160.
- Nádasy Ádám 2003. Rovarirtóval a szavak erdejében. In: Uő: *Ízlések és szabályok. Írások nyelvről, nyelvészetről 1990–2002*. Magvető. Budapest. 124–130.
http://seas3.elte.hu/delg/publications/modern_talking/rovarirto.html
- Kiss Jenő 2011. Nyelvromlás? *Magyar Nyelv* 107: 9–20.
- Dokumentumok anyanyelvünk helyzetéről. *Édes Anyanyelvünk* 2012/2: 11–14.

47. Nyelv és nyelvjárás. A nyelvjárási jelenség. Nyelvjárási alapfogalmak. A regionális köznyelviség.

- Kiss Jenő (szerk.) 2001, 2003. *Magyar dialektológia*. Osiris. Budapest.

48. A magyar nyelvjárások. A magyar nyelvjárások területi egységei. Helyi nyelvjárás, nyelvjárás csoport, nyelvjárási régió. A magyar nyelvjárási régiók jellemző vonásai.

- Kiss Jenő (szerk.) 2001, 2003. *Magyar dialektológia*. Osiris. Budapest.